

Jaarverslag 2025

Hortus botanicus Leiden

Hortus
botanicus

LEIDEN

Onze missie

De Leidse Hortus maakt de waarde van planten voelbaar en begrijpelijk. Door kennis tastbaar te maken, laten we mensen ervaren wat planten betekenen en hoe alles samenhangt: mens, plant en natuur. Zo zetten we tot anders kijken en zorg voor wat leeft, in en buiten de botanische tuin.

Onze visie

Wij zien dat de natuur stukje bij beetje verdwijnt uit het dagelijks leven, terwijl planten onmisbaar zijn voor een gezonde, groene toekomst. Door mensen opnieuw te laten kijken, ontdekken en begrijpen, groeit aandacht en zorg voor wat leeft. Wie de natuur beter leert kennen, gaat er vanzelf meer van houden. Wat je lief is, wil je beschermen.

Colofon

Tekstredactie: Emma Knapper

Coverfoto: *Paphiopedilum argus*, Mathilde Simons

Fotografie: Mike Bink, Stefanie Uit Den Boogaard, Jara van den Bosch, Simone Both, ICLON Universiteit Leiden, Ilona Hartensveld, Hortus botanicus Leiden, Hans Koreman, Jan Meijvogel, Adri Mulder, Ralph Reniers, Monique Shaw, Mathilde Simons, Nuala Teerink, Duco de Vries

Illustraties: Iris van den Akker, Studio Teekens, Maarten Wolterink

Vormgeving: Studio Teekens

Inhoud

Voorwoord	4	HOOFDSTUK #04 Wetenschap	14	HOOFDSTUK #08 Vrienden	38
HOOFDSTUK #01 2025 in cijfers	6	HOOFDSTUK #05 Publiek	22	HOOFDSTUK #09 Financiën	40
HOOFDSTUK #02 Nieuw of opvallend	8	HOOFDSTUK #06 Duurzaamheid	32	Met veel dank aan	43
HOOFDSTUK #03 Levende collectie	11	HOOFDSTUK #07 Organisatie	34		

Voorwoord

In 2025 namen wij het stokje over van Paul Keßler en Peter Inklaar. Al snel merkten we dat er veel tegelijk gebeurde binnen de Leidse Hortus. Dat vroeg om meer focus en een heldere richting. Samen met medewerkers, vrijwilligers en partners zijn we daarom gestart met het formuleren van een nieuwe koers: *Van bewonderen naar beschermen*. Deze koers helpt ons om bewuster keuzes te maken en richting te geven aan alles wat we doen.

Tegelijkertijd was 2025 een jaar waarin hard is gewerkt aan de verdere ontwikkeling van de Hortus zelf. Een belangrijk project was de renovatie van de Varentuin. Met steun van de Vrienden van de Leidse Hortus en diverse fondsen is gewerkt aan het herstel van de beek en het verbeteren van de toegankelijkheid, zodat de Hortus ook voor bezoekers met een beperking beter beleefbaar wordt. We kijken ernaar uit om de vernieuwde Varentuin in het voorjaar van 2026 weer te kunnen openen.

Daarnaast zijn in 2025 crowdfunding en voorbereidingen gestart voor de bouw van het Buitenlab: een kas voor tijdelijke experimenten met planten. Het Buitenlab biedt ruimte voor intensievere samenwerking met andere instituten binnen en buiten Universiteit Leiden. Daarmee versterken we onze rol als plek waar wetenschap, natuurbehoud en praktisch samenkomen.

Wij willen onze grote waardering uitspreken voor de Vrienden van de Leidse Hortus, het bestuur van

de Stichting, en al onze vrijwilligers. Dankzij hun betrokkenheid, inzet en financiële steun kunnen projecten zoals de Varentuin en het Buitenlab gerealiseerd worden. Die steun ervaren wij dagelijks en is van grote waarde voor de ontwikkeling van de Hortus.

Ook danken wij Universiteit Leiden, en in het bijzonder de Faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen, waar de Hortus botanicus Leiden onderdeel van is. De inbedding binnen de universiteit en de samenwerking met faculteit en instituten vormen een onmisbare basis voor onze wetenschappelijke en maatschappelijke rol.

De eerste stappen in deze nieuwe fase zijn gezet. In dit jaarverslag laten we zien hoe we bouwen aan een toekomst waarin verwondering leidt tot meer betrokkenheid en bescherming van bedreigde planten en biodiversiteit.

Prof. dr. Barbara Gravendeel
*Wetenschappelijke
directeur/prefect*

Tom Schreuder
Zakelijk directeur

2025 in cijfers

Bezoekers

271.595

Vrienden en Adoptanten

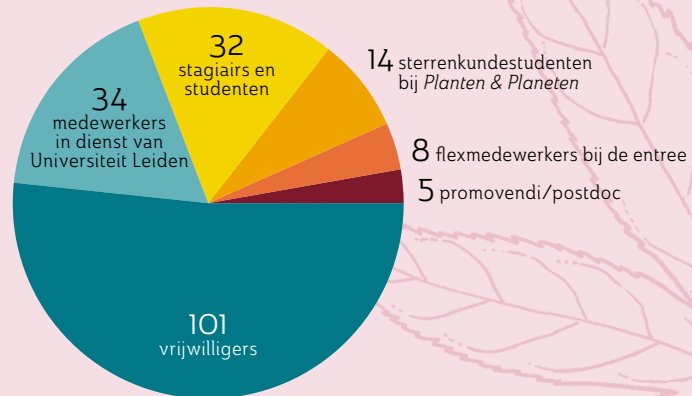
1.956 Vrienden

133 Adoptanten

Peildatum eind september 2025

Het Hortusteam

In de afgelopen 15 jaar is het Hortusteam gegroeid van ongeveer 110 naar bijna 200 mensen. Ons team bestaat niet alleen uit medewerkers, maar ook uit promovendi en een postdoc, stagiairs en studenten, oproepkrachten en een onmisbare groep vrijwilligers.

Omzet

€ 4.168.000

Collectie

Aantal taxa
(incl. cultivars)

6.986

Aantal levende
accessies

12.859

Waarvan nieuw
in 2025

1.580

Aantal individuen

16.226

Aantal foto's in
database

20.237

Aantal planten met
gps-punt

4.323

NB: gegevens zijn van eind december 2025

Online activiteit

4.898

LinkedIn-volgers

Weergaven: 60.000

18.570

Facebook-volgers

Berichtbereik: 9,3 miljoen

31.159

Instagram-volgers

Berichtbereik: 324.900

Populairste post:

De penisplant bloeit
(128.152 weergaven)

288.404

websitegebruikers

13.246

nieuwsbriefabonnees

Nieuw of opvallend

Planten & Planeten

In februari openden voormalig minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Robbert Dijkgraaf en toenmalig voorzitter van het College van Bestuur van Universiteit Leiden Annetje Ottow gezamenlijk de nieuwe tentoonstelling *Planten &*

Planeten. Deze vijfjarige interdisciplinaire tentoonstelling in het bezoekerscentrum van de Oude Sterrewacht is een unieke samenwerking tussen de Hortus en het Instituut Sterrewacht waarin biologie en sterrenkunde bij elkaar komen. *Planten & Planeten* verkent wat wetenschap, kunst en natuur kunnen vertellen over de

ontwikkeling van het leven op aarde. Ook het entreegebied van het bezoekerscentrum namen we onder handen: hier kunnen bezoekers nu een drankje en zoete snack halen en pauzeren op het zonnige terras. De Hortus is met de opening van deze expositie verantwoordelijk geworden voor de administratie

rondom de (privé- en publieks) rondleidingen in de Oude Sterrewacht, die ook langs *Planten & Planeten* voeren. Daarnaast ontwikkelden wij twee kinderspeurtochten door de tentoonstelling en was *Planten & Planeten* het thema voor de Hortus Jeugd Universiteit (reeks van vier kindercolleges) en de HOVO-cursus die de Hortus verzorgde (Hoger Onderwijs voor Volwassenen, in samenwerking met Universiteit Leiden).

Meer dan 57.000 bezoekers (21 procent van het totale aantal Hortusbezoekers) vonden in 2025 hun weg naar *Planten & Planeten*.

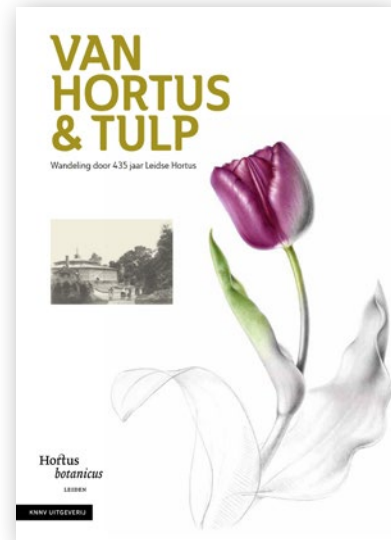
Online Plantzoeker

Na de lancering van de nieuwe Hortuswebsite in 2023 was het in 2025 de beurt aan de Garden Explorer om in een nieuw Hortusjasje te worden gestoken.

Samen met websitepartner The Cre8ion Lab ontwikkelden we een webomgeving waarin de stijl van de Hortuswebsite is gecombineerd met de functionaliteiten van de Garden Explorer.

Met de Plantzoeker kunnen bezoekers een groot deel van de levende collectie doorzoeken, zien waar planten in de tuin staan en meer informatie over de soorten vinden. Zij kunnen daarnaast selecteren op thema's, zoals bloeiseizoen, kroonjuwelen of planten met een bepaalde werking.

Ook nieuw is de functie *Plantendate*: door planten naar links of rechts te swipen, stellen bezoekers eenvoudig hun eigen wandelroute door de Hortus samen.

'Van Hortus & tulp'

Het bij KNNV Uitgeverij uitgegeven boek 'Van Hortus & tulp' bevat de geschiedenis van de tulp, opgetekend door bollenspecialist Arie Dwarswaard, een tijdlijn van de Hortusgeschiedenis op basis van onderzoek door student Esme Holding, en een aantal verdiepende hoofdstukken. De projectleiding was in handen van hoofd educatie Hanneke Jelles en een grote groep vrijwilligers leverde een bijdrage door foto's en illustraties te leveren, mee te schrijven of mee te lezen.

Bankenadoptie

Alle dertig houten bankjes die verspreid door de Hortus een zitplaats bieden aan bezoekers, zijn grondig schoongemaakt. Sommige zijn al meer dan 40 jaar oud. Hierna waren de eerste bankenadopties een feit: drie 'herinneringsbankjes' zijn geadopteerd ter nagedachtenis aan een dierbare. Deze staan in de Chinese tuin, op het Bolwerk en onder de prieëllinde.

Bol van biodiversiteit

Van april tot juli beschilderde bioloog en kunstenaar Rafael Martig live 'De bol van biodiversiteit' in de Wintertuin. Bezoekers konden met Rafael in gesprek gaan over dieren en planten die ze graag terug zouden zien op de reuzentulpenbol. Het buitenkunstwerk toont iconische Leidse locaties, zoals herkenbare gebouwen van kennisinstituten, maar ook de

rijkdom van biodiversiteit boven- én ondergronds. Deze verhalen, van stoeplantjes tot DNA-sequenties van micro-organismen, laten zien dat een gezonde, biodiverse bodem direct in verbinding

staat met een gezond, biodivers leven boven de grond. In juli werd de bol onthuld op de nieuwe vaste plek: voor de hoofdingang van Hogeschool Leiden, in het Bio Science Park.

Levende collectie

Donaties en uitwisselingen

De Hortus ontving van het bedrijf SelectOrchids een grote partij tropische planten, omdat de kwekerij ermee stopte. De Hortus ontving 207 verschillende plantensoorten waaronder begonia's, *Costus*, zeldzame orchideeën, *Amorphophallus*, *Primulina* en verscheidene planten uit Vietnam. Onze orchideeëncollectie werd verder aangevuld met allerlei orchideeën gedoneerd door Co Hoogendijk. Via Adri Duyvestijn ontving de Hortus een gevarieerde collectie *Freesia* van het bedrijf Van den Bos Freesia BV.

De Hortus wisselde daarnaast planten uit met verschillende tuinen in Europa waaronder de (botanische) tuinen van Amsterdam, Wageningen (Belmonte Arboretum en Wageningen University & Research), Blijdorp, Burgers' Zoo, Jena, Hilversum (Pinetum Blijdenstein), Praag, Meise en Utrecht.

Vrijwilligers van Stichting Levend Archief verzamelden en doneerden zaden van bedreigde populaties van wolfskers op muren van de Heilige Lodewijkkerk en Pieterskerk in Leiden voor opkweek in de Clusius-tuin. Van Stichting Oud Sassenheim ontvingen we zaden van echte tabak, verzameld op een bouwplaats, waar tot in de Tweede Wereldoorlog tabak geteeld werd. Staatbosbeheer doneerde zaden van waterzuring uit de Weerribben voor onderzoek naar waardplantkwaliteit van de bedreigde grote vuurvliinder.

Groeilampen in Roelfsemakassen

Dankzij Stichting Orchidee, uit de nalatenschap van Ed de Vogel, schaften wij zes groeilampen aan voor onder meer de Roelfsemakassen, die afgesloten zijn voor publiek. Hiermee compenseren wij de nadelige effecten van de steeds grijzer wordende winters op de tropische planten, zoals onze grote collectie orchideeën, door ze te voorzien van meer zonuren.

Green consultancy

Prefect Barbara Gravendeel en hoofd horticultuur Rogier van Vugt hebben meegedacht met de nieuwe tuinontwerpen van Huis van Leyden, Textile Research Centre, Pilgrim Museum en Wereldmuseum Leiden. Collectiebeheerder Roderick Bouman deelde zijn kennis met het Allard Pierson, die de Hortus Medicus wil terugbrengen in de binnentuin.

SNP-keuring

De Hortus kreeg bezoek van de visitatiecommissie van de Stichting Nationale Plantencollecties (SNP). Sinds de jaren tachtig zijn een aantal collecties geregistreerd waar wij nationaal om bekend staan en waar wij ons in specialiseren. De laatste keuring was in 2009. De commissie beoordeelt de labeling en verzorging, en keurt de toekomstplannen voor het borgen van de collectie in de organisatie. Dit jaar keurde SNP onze

collecties orchideeën, varens, mierenplanten, *Hoya*, *Dischidia*, vleesetende planten, *Equisetum*, *Cycadales*, de Clusiustuin en de Von Sieboldcollectie.

Varentuin

De renovatie van de Varentuin ging van start met het verwijderen van de trap, zodat wij deze konden vervangen door een toegankelijker alternatief waar ook bezoekers in een rolstoel gebruik van kunnen maken. Ook vervingen wij het vijverfolie op de bodem van de beek die door de Varentuin heen loopt om lekken te dichten. Vrijwilligers hielpen met het opnieuw inventariseren en, waar nodig, tijdelijk verplaatsen van winterharde varens.

#04

Wetenschap

Bijgewoonde congressen

In 2025 gaven prefect Barbara Gravendeel, collectiebeheerder Roderick Bouman en verschillende van onze promovendi presentaties bij het 10^e Eurogardcongres in Rome, 2^e SedaDNA-congres in Tromsø, NWO Life in Egmond aan Zee, Netherlands Annual Ecology Meeting in Lunteren, International Work Group for Palaeoethnobotany in Groningen, en diverse Leidse congressen georganiseerd door het International Institute for Asian Studies over Botanical Worlds: Plants and Seeds in Social Context, het Centrum voor Milieuwetenschappen over Multifunctional Green for Resilient Cities, en Bomenbond Rijnland over het 30-jarig jubileum.

Wetenschappelijk onderwijs

Bachelorvakken

Onze collectiebeheerder, hoofd horticultuur, diverse promovendi en prefect gaven colleges en practica bij de vakken *Biodiversiteit Plant*, *Ontwikkelingsbiologie Dier en Plant* en *Scales in Biodiversity* voor de Leidse opleiding Biologie. Voor het eerst verzamelden studenten data over de fenologie van planten in de Hortus om de invloed van klimaatverandering op bloeitijd, vruchtzetting en bladval te onderzoeken.

Mastervakken

Onze prefect en verschillende promovendi verzorgden colleges en excursies voor het keuzevak *Urban Evolution* bij de Radboud Universiteit. In 2025 werd de stadsflora van Arnhem, Nijmegen en Tilburg onderzocht. Voor *Development and Evolution* en *Plant Families of the Tropics* werden colleges en practica gegeven door onze collectiebeheerder, hoofd horticultuur en prefect, die plaatsvonden in de Hortus.

Postdocs

DNA-detectie van bedreigde planten

Lycka Kamoen is biotechnoloog en startte in juni 2025 bij de Hortus met haar postdocproject in het EU Biodiversa+ project METAPLANTCODE. Ze verzamelt regelmatig grondmonsters in Natura-2000 gebied *De Bruuk* bij Nijmegen. Een Leidse biologiestudent analyseert DNA uit de grondmonsters. De met DNA-metabarcoding gedetecteerde planten vergelijkt Lycka samen met prefect Barbara Gravendeel met soorten die tot nog toe met flora's en loep in De Bruuk zijn ontdekt.

Promovendi

Dikkere korstmossen in de stad

Tim Claerhout is ecooloog en werkt vanaf september 2022 als promovendus bij de Hortus en Naturalis Biodiversity Center met een NWA-subsidie. Het afgelopen jaar ontdekte Tim dat het stedelijke hitte-eiland korstmossen dikker en zwaarder maakt. Daardoor kunnen ze beter water vasthouden en periodes van hitte en droogte overleven.

Iedere bijdrage telt voor stadsflora

Nienke Beets is bioloog en startte in januari 2021 met haar promotie-onderzoek bij de Hortus in samenwerking met de onderzoeksgroep Science Communication & Society van Universiteit Leiden met een subsidie van de Vrienden van de Leidse Hortus. Ze ontdekte bij het

nationaal stoepplantjesonderzoek dat zowel deelnemers als social media-volgers bijdroegen aan de doelstellingen van het project. Nienke publiceerde dit onderzoek en gaf daarin aanbevelingen om andere vormen van betrokkenheid dan het verzamelen van data meer te erkennen.

Beschermende haren op zuurzakblad

Annas Rabbani is taxonoom en doet sinds maart 2023 promotie-onderzoek bij de Hortus en Naturalis Biodiversity Center met een Indonesian Education Scholarship. Met DNA-sequencing wordt de evolutie van *Uvaria*-lianen uit de tropische zuurzakfamilie ontrafeld. Sommige soorten groeien op stollingsgesteenten vol mineralen. Een Leidse biologiestudent zoekt samen met Annas en collectiebeheerder Roderick Bouman naar evolutionaire patronen in de haren op deze planten.

Hooikoortsklachten meetbaar in adem

Nemi Dorst is bio-informaticus en sinds december 2022 promovendus bij de Radboud Universiteit met een NWA-subsidie. In oktober 2025 kwam hij in dienst bij de Leidse Hortus. Het afgelopen jaar ontwikkelde hij met onderzoekers en studenten van LIACS, LUMC en Life Science Trace Detection Lab nieuwe methodes om allergene pollen in de lucht te detecteren, tellen en reacties erop te meten. Bij wandelingen langs bloeiende grassen en elzenbomen ontdekte hij verhoogde concentraties anorganische stoffen in de adem van hooikoortspatiënten.

Lycka Kamoen

Tim Claerhout

Nienke Beets

Annas Rabbani

Nemi Dorst

Gastonderzoekers

Nieuw licht op eeuwenoude medicijnen

Anja Fischer is archeobotanicus en sinds 1 januari 2023 promovendus bij de Universiteit van Amsterdam met een NWO-subsidie. Sinds mei 2025 is Anja gastonderzoeker bij de Hortus. Anja bemonsterde het afgelopen jaar sedimenten uit Middeleeuwse beerputten, graven, en kloostertuinen. Dit sedaDNA werd door studenten van Hogeschool Leiden geëxtraheerd en geanalyseerd bij Naturalis Biodiversity Center. De met metabarcoding gedetecteerde planten worden via de slimme zoekmachine AGNES, ontwikkeld bij de faculteit Archeologie van Universiteit Leiden, gekoppeld aan vondsten uit archeologische rapporten en eeuwenoude artsenijboeken.

Alternatief voor wildplukken

Susanne Masters is etnobotanicus en werkt vanaf 1 maart 2017 aan een zelf gefinancierd promotie-onderzoek bij Universiteit Leiden. Vanaf mei 2025 is ze gastonderzoeker bij de Hortus. Het afgelopen jaar onderzocht ze levensvatbaarheid van kruisingen tussen eetbare orchideeën door hun verwantschap te berekenen met DNA-sequenties en die te valideren met geregistreerde cultivars. Als alternatief voor het verzamelen van eetbare orchideeën uit de natuur werden nieuwe kruisingen gemaakt met hulp van hoofd horticultuur Rogier van Vugt en Filip van Noort van Wageningen University & Research.

Splitter-lumperdebat verrijkt met DNA-data

Margret Veltman is populatiegeneticus en werkt sinds oktober 2023 als postdoc bij het Franse IRD, waar ze onderzoek doet aan nauwverwante soorten, landrassen en populaties van voedselgewassen. Ze is gastonderzoeker bij de Hortus sinds mei 2025 en analyseerde het afgelopen jaar genomdata van Griekse orchideeën. Het aantal soorten wordt door ‘splittende’ taxonomen veel hoger geschat dan door ‘lumpers’. De door Margret met behulp van DNA afgebakende soorten geven een nieuwe dimensie aan dit debat.

Wetenschappelijke samenwerkingen

Diverse onderzoekers van instituten binnen en buiten de Faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen van Universiteit Leiden verzamelden het afgelopen jaar data uit de Leidse Hortus.

- Sandra Irmisch (Institute of Biology Leiden, IBL) ontdekte samen met haar promovendus Filipe Cruz bio-actieve metabolieten in krokusbollen uit het Notenveld.
- Paco Barona Gomez (IBL) analyseerde samen met zijn promovendus Bob Schepers synbiomen uit wortelknollen van palmvarens uit de Varentuin.
- De Britse promovendus Holly Woo (The Open University, Verenigd Koninkrijk) verzamelde onder

- begeleiding van Liliana D'Alba (Naturalis Biodiversity Center) lichtspectra van exotische besdragende planten uit de Chinese en Japanse tuin.
- De Duitse promovendus Vincent Kather (Tilburg University) registreerde vogelzang op afstand met achter de Tropische Kassen opgehangen audiomoths.
 - Ben van As en Erik van Nieukerken (Naturalis Biodiversity Center) ontdekten nieuwe waardplant-associaties voor mineermotten op Montpellier-esdoorn en Siebold-els.
 - Angelica Cibrian Jaramillo en Burooj Ghani (Naturalis Biodiversity Center) verzamelden ultrasone geluiden van cycassen in de tropische kassen.

Publicaties

Nienke Beets was eerste auteur van "What's that weed on the street? Motivation and attitude of contributors and followers in a citizen science project studying pavement plants" (*Biological Conservation* 311: 1114-08).

Tim Claerhout was eerste auteur van "Urban heat island effect as a driver for Specific Thallus Mass (STM) in lichens" (*The Lichenologist* 57: 176-186).

Barbara Gravendeel schreef op uitnodiging van FLORON "What's in a name" (*Planten* 24: 3).

Barbara Gravendeel en Yannick Woudstra schreven het hoofdstuk “Added value of AI for studying urban plants” in het boek *Moral Design and Green Technology* (ISBN 978-90-04-73077-9).

Barbara Gravendeel was co-auteur van “Integrating genomics and habitat surveys to uncover population structure and regeneration challenges in *Adansonia suarezensis* (Malvaceae)” (*Annals of Botany* mcaf320).

Barbara Gravendeel was co-auteur van “Identification of pollinators of lesser twayblade *Neottia cordata* with DNA barcoding reveals strong links with pine forest-related fauna” (*Nordic Journal of Botany* 3: e04396).

Barbara Gravendeel was co-auteur van “Plant medicine, stimulant and cultural keystone: applying a herbariomics approach to explore the adoption of the coca plant by humans” (ISBA11 conference).

Barbara Gravendeel was co-auteur van “Monitoring chemicals exposure and mixture effects in terrestrial food chains in Europe” (*SETAC Europe 35th Annual Meeting*).

Susanne Masters, Rogier van Vugt en Barbara Gravendeel publiceerden met anderen “Horticultural hybrid development of edible terrestrial orchids for verifiable sustainable trade” (*Frontiers in Sustainable Food Systems* 9:1526533).

Miguel Fernandez Voortman was co-auteur van “Population dynamics and evolutionary history of an endemic *Sambucus africana* Standl. (Viburnaceae): Evidence from complete plastomes and ecological niche analysis” (*Global Ecology and Conservation* 61: e03671).

Margret Veltman en Barbara Gravendeel publiceerden met anderen “Exploring the potential of Angiosperm353 markers for species identification of Eastern Mediterranean orchids” (*Molecular Phylogenetics and Evolution* 209: 108368).

Tuintellingen

In 2025 is gestart met deelname aan nationale tuintellingen in de Hortus. Nederland telt ruim 5,5 miljoen tuinen, maar we weten nog nauwelijks wat daar allemaal in leeft. Met hulp van experts werkzaam bij Naturalis Biodiversity Center en diverse soortenorganisaties zijn dagvlinders, wespen, motten, paddenstoelen, mieren en wilde planten geteld. Over de relatie tussen natuurvriendelijk tuinieren en vondsten van niet eerder waargenomen soorten als eikenpage, slipbladmelkdistel en valse kopergroenzwam zijn door prefect Barbara Gravendeel en collega’s verschillende natuurberichten geschreven voor het platform NatureToday, dat dagelijks rapporteert over natuur in Nederland, en voor het blog Stadsplanten, dat urbane flora in Nederland bespreekt.

Publiek

Educatie en programmering

Themajaar *Plant & mens*

In 2025 schonken wij bijzondere aandacht aan het ambachtelijk gebruik van planten door de mens in het kader van ons themajaar *Plant & mens*. Dit thema was een initiatief van de Leidse Hortus en is landelijk overgenomen door alle botanische tuinen aangesloten bij de Nederlandse Vereniging van

Botanische Tuinen. Door middel van speciale programmering streefden wij na om de band tussen mens en natuur te herstellen en planten weer zichtbaar te maken als belangrijke en nuttige helpers in ons leven.

Zo organiseerden we vijf science cafés met interactieve kraampjes, lezingen en activiteiten die aansloten bij het ambachtelijke gebruik van verschillende plantengroepen. Deze laagdrempelige activiteiten trokken enthousiaste bezoekers van alle leeftijden. Zij konden door het jaar heen meer te weten komen over de culturele rol van thee, composieten, vlinderbloemigen, de nachtschadefamilie en grassen. Op de science cafés werden bezoekers, onder meer op camera, gevraagd naar hun persoonlijke verhalen over bepaalde planten. De films die hieruit zijn gekomen, zijn in de loop van 2026 gereed en terug te vinden op de website van de Hortus.

Bezoekers konden de Hortus door het jaar heen zelfstandig verkennen met seizoenswandelroutes of

begeleid door een gids tijdens een themawandeling. Voor kinderen maakten wij een speciale *Plant & mens*-speurtocht.

Educatie in de tuin

Educatied medewerker Maxime Boersma verbeterde de lessen voor basisschoolleerlingen en onderzocht met hulp van stagiairs hoe lesgevers het beste ingewerkt kunnen worden. Dit verbeterproces loopt door in 2026. De Hortus is aangesloten bij het samenwerkingsverband *Verwonder om de Hoek*, een platform om onze lessen over planten en natuur voor basisschoolleerlingen onder de aandacht te brengen. De focus van het verband ligt op gelijke kansen voor alle kinderen, met extra aandacht voor onderwijskansenscholen en speciaal onderwijs. De Hortus verzorgde een dagdeel over biomimicry voor de Summerschool Junior van Universiteit Leiden, waar leerlingen uit groep 6 en 7 aan deelnamen. Voor lessen aan mbo-studenten en middelbare scholieren werken wij samen met Technolab.

Bekende en nieuwe activiteiten

Zoals elk jaar streven wij naar een activiteitenprogramma dat alle doelgroepen van de Hortus bedient: kinderen en volwassenen, plantenliefhebbers en bezoekers die hun eerste groene stap zetten. De workshop *De natuurlijke schoonheid van de Romeinen* door Dorothee Olthof en de *Proeverijwandeling Middeleeuwen* door Ellis Grootveld, die in 2024 een vergelijkbare wandeling over de Romeinen begeleidde, speelden in op het themajaar Plant & mens. Populaire activiteiten die snel uitverkochten, waren de wekelijkse yogalessen in de zomer, verzorgd door yogastudio Tribes, de workshops *Levensechte bloemen van papier* door Stine Berg Evensen en natuurlijk het fotomoment *Baby op het blad*. Deze was zelfs zo populair dat een tweede moment werd ingepland voor baby's die op de wachtlijst belandden. In het kader van de nieuwe tentoonstelling *Planten & Planeten* startte *Tijdreizen met Tjebbe* in de Hortus, workshops waarin historisch educateur Tjebbe Westendorp sterrenkunde van toen en nu tastbaar maakte voor kinderen tussen de 6 en 14 jaar.

De Hortus in de wijken

Met educatieve activiteiten buiten de Hortus bereiken wij jong en oud, zoals kinderen en hun ouders van wie de kans klein is dat zij de Hortus bezoeken. Zo verzorgden wij de natuurclub in de Leidse wijk De Kooi en, in samenwerking met Naturalis en Technolab, ging de verwonderclub van start in Leiden Zuidwest. Educatied medewerker Thal Jonas zette op het Christelijk Lyceum Delft een onderzoek op naar korstmossen en stoeplantjes, waar 109 brugklasleerlingen aan deelnamen. Ook ouderen, voor wie de reis naar de Hortus te ver kan zijn, is een doelgroep die we bedienen, bijvoorbeeld met lezingen over specerijen in buurthuizen en deelname aan het CultuurUur van de Cultuurcoach Leiden.

Buurtwetenschap

De Hortus sloot zich aan bij Expeditie Stadsnatuur, een buurtwetenschapsinitiatief van Leiden Biodiversity Network met het doel om de biodiversiteit van Leiden in kaart te brengen. In april en mei

werden Leidenaren opgeroepen om zo veel mogelijk plant- en diersoorten te tellen en vast te leggen met natuuridentificatie-app ObsIdentify. Bij de aftrap waren educatiemedewerkers Maxime Boersma en Thal Jonas aanwezig, die zelfs wethouder van Leiden Ashley North aan het botanisch stoepkrijten kregen. In totaal leverde Expeditie Stadsnatuur in Leiden 2.265 waargenomen soorten planten, dieren en schimmels op.

Tijdelijk in de Hortus

In de Hortus maken wij door het jaar heen ruimte voor kunstzinnige en educatieve exposities. Aan het begin van het jaar toonden wij *Trees that bark*, een fotoserie van Mark Kohn over bijzondere structuren in boomschors. Van april tot en met oktober was de tentoonstelling *De eeuwige student* te zien, een samenwerking met Universiteit Leiden ter gelegenheid van het 450-jarig bestaan van de universiteit. Het themajaar *Plant & mens* sloten wij af met een

tentoonstelling over verplanten in samenwerking met de Vereniging van Botanisch Kunstenaars Nederland, waarbij originele werken van de verenigingsleden te bezichtigen waren in de Oude UB van de universiteit.

Evenementen

In april 2025 nam de Hortus deel aan de eerste editie van het Leids Familie Museumweekend. Hiervoor gaven wij demonstraties met vleesetende planten. Meer dan 3.200 bezoekers hebben hiervan kunnen genieten. In mei bezochten meer dan 4.200 plantenliefhebbers onze jaarlijkse Plantenmarkt, traditioneel op de zaterdag voor Moederdag. In juni vierden meer dan 2.500 bezoekers de langste dag van het jaar: de Midzomernacht. Ook namen wij in deze maand deel aan de Museumnacht, waarbij we 3.500 nachtelijke bezoekers ontvingen. In september vonden 2.700 mensen hun weg naar de Hortus tijdens de Nacht van Ontdekkingen. Daarnaast haakte de Hortus, al dan niet met speciale programmering, aan bij de Museumweek, Open Monumentendagen, Historische Trekvaartdag, Open Imkerijdagen, Boekenweek en Kinderboekenweek, en het Weekend van de Wetenschap.

Internationaal educatiecongres

Educatied medewerkers Nuala Teerink, Maxime Boersma en Thal Jonas bezochten het International Congress on Education in Botanic Gardens in Zuid-Korea. Niet alleen deden zij daar veel inspiratie op voor educatieve activiteiten in de Hortus en legden zij waardevolle contacten met educatiecollega's van andere botanische tuinen, ook werd bekendgemaakt dat de volgende editie van dit congres in 2028 in de Leidse Hortus plaats zal vinden.

Leidsch Dagblad, Maarten Wolterink

Marketing en communicatie

In de media

In 2025 werd de Hortus in 969 nieuwsberichten, tijdschriftartikelen en blogposts genoemd. De nieuwe expositie *Planten & Planeten* kreeg nationale aandacht in onder andere het NRC, KIJK, New Scientist, National Geographic Traveler, De Tuin in Vier Seizoenen, Buitenleven en Landidee. De Volkskrant en de Telegraaf deden verslag van de bloei van een *Amorphophallus titanum*, die altijd veel bezoekers trekt. Het Leidsch Dagblad wijdde er zelfs een spotprent aan.

De Hortus voor de camera

Hoofd horticultuur Rogier van Vugt was regelmatig op nationale televisie te zien als vaste presentator bij *BinnensteBuiten* (KRO-NCRV). Daarnaast stimuleerde hij plantenliefde bij jonge kijkers in *Klokhuis* (NTR), dat een volledige aflevering aan het nut van botanische tuinen wijdde en deze in de Leidse Hortus opnam. *EditieNL* (RTL) kwam meermaals op bezoek met vragen over onder andere de maximale leeftijd van planten, de magnolia en andere oerplanten, exotische planten zoals de agave en de reuzenaronskelk, en de wonderboom.

10.000 nieuwsbrieflezers

In maart bereikten wij de mijlpaal van 10.000 abonnees op onze tweewekelijkse digitale nieuwsbrief. Deze had een gemiddeld openingspercentage van 60 procent en een gemiddeld klikpercentage van 11,5 procent.

Campagnes

Naast de reguliere seizoenscampagnes, waarbij wij bezoekers naar de Hortus trokken met gerichte programmeringsflyers en outdoorreclame, zetten wij ook Boomerang in speciaal voor de promotie van het themajaar *Plant & mens*. Hun ansichtkaarten, bierviltjes en posters zijn zichtbaar op locaties waar middelbare scholieren en studenten ermee in aanraking komen.

In het nieuws

Bereik 353.407.684

Mediawaarde € 2.493.701

De Hortus botanicus Leiden
wordt gemiddeld gewaardeerd
met 4,6 in Google Maps
(7.210 reviews)

‘Werkelijk een prachtige tuin, en midden in de stad Leiden. Heerlijk relaxt om daar te zijn. En bij alle weersomstandigheden! Regent het, duik dan de kassen in. Is het vreselijk koud, dan is de tropische tuin een aanrader om te gaan kijken, en je waant je in verre oorden. Kortom een feest om regelmatig de Hortus te bezoeken door alle seizoenen heen.’

‘Een prachtige plek om naartoe te gaan: met kinderen, voor een date en een picknick of gewoon om van de natuur te genieten. Ik denk dat het de oudste van Nederland is. De kassen zijn gewoonweg fantastisch. Een geweldige collectie vleesetende planten, palmbomen, cactussen en nog veel meer. Ik vond de Chinese tuin geweldig. Ik bezocht de tuin in februari, dus ik kan me voorstellen dat de tuin er rond april of mei echt prachtig uitziet. Ik kan niet wachten om in die periode terug te komen. Het is inbegrepen bij de museumkaart, dus gratis. Ideaal voor kleine kinderen en gezinnen. De dame bij de ingang was vriendelijk en behulpzaam. Er zijn restaurants en een winkel met levendig personeel. Bedankt voor deze mooie plek. Ik heb er echt van genoten.’

‘Hier is het altijd leuk. De tuin is in elk seizoen de moeite waard om doorheen te wandelen. De tropische tuin is een herkenning aan planten, die we normaliter in de vensterbank in het klein tegenkomen. Maar hoe mooi zijn ze in het groot. Leuk om tussen de toppen van de bomen te lopen. Even de steile trap op naar de vleesetende planten. Rondneuzen in de museumshop naar leuke hebbedingetjes om weg te geven of om zelf te houden. De inwendige mens komt aan bod in het restaurant voor de grote en/of kleine trek. Leuk en leerzaam.’

‘Super mooie tuin, zelfs in het najaar, prachtig gekleurde planten gezien, ook een interessant indoor expositie/ museum gedeelte. Van te voren niet verwacht zoveel tijd hier te spenderen, en mijn vriend en ik hebben toch niet alles kunnen zien. Ze hebben voor studenten een leuke korting, en dat maakt het zeker waard om nog meer keren terug te komen.’

‘Een echte ervaring, een oase van rust midden in de stad, fraai gelegen en mooi ingericht. Echt een bezoek waard, ook voor een niet-plantenkenner.’

Sales en horeca

De Hortus als evenementenlocatie

In de winter van 2025, ruim op tijd voor de start van het seizoen, heeft de Oranjerie een stijlvolle vernieuwing ondergaan. De bar is voorzien van nieuwe beige tegels en in zowel de hal als beide vleugels zijn spiegels aan de muren bevestigd. De vernieuwde kleurstelling,

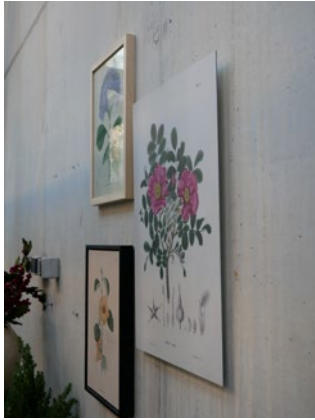
ontwikkeld in samenwerking met Leban, heeft de uitstraling van het interieur van de Oranjerie opgefrist en sluit aan bij de veelzijdigheid van evenementen in de Oranjerie.

De Hortus heeft 193 partijen mogen verwelkomen in de Oranjerie, Tuinkamer en het Hortus Grand Café. 121 zakelijke groepen hielden hier bedrijfsborrels, vergaderingen en congressen. Van de 72 particuliere groepen waren er 29 huwelijken.

De grootste opdrachtgever was Universiteit Leiden, met maar liefst 17 bijeenkomsten.

Hortus Grand Café

Na een mooie samenwerking van negen jaar met Van der Linde Catering hebben wij eind 2025 afscheid genomen. Na een aanbestedingsprocedure is bekendgemaakt dat House of Lords vanaf 1 januari 2026 de horeca exploiteert.

Hortusshop

In januari bezochten wij twee inkoopbeurzen in Parijs en deden wij veel inspiratie op in museumwinkels aldaar. Hieruit kwam een samenwerking met Artimedes voort. Artimedes specialiseert zich in het reproduceren en digitaliseren van kunstwerken. Vanaf oktober was het mogelijk om professionele gicléeprints van afbeeldingen uit de *Flora Japonica* te bestellen. Bij het herinrichten van het entreegebied en de shop zijn de kluisjes verplaatst en is de vrijgekomen ruimte in het tochtportaal ingezet als etalage, wat een positieve uitstraling heeft op onze bezoekers en op Singelparkwandelaars. De omzet (exclusief verkoop van Museumkaarten) steeg met 7 procent naar een recordomzet van € 397.170.

Diversiteit en inclusie

Aandacht voor taal

De Hortus zette een geslaagde samenwerking op met Gilde Samenspraak Leiden, waarbij taalleerders en hun begeleiders de science cafés in het kader van het themajaar *Plant & mens* bezochten om daar in ongedwongen sfeer te praten en te luisteren. In 2026 wordt deze samenwerking voortgezet en geprofessionaliseerd. Daarnaast werkten wij samen met de gemeente Leiden en boden wij series van vier lessen aan voor een taalklas in het kader van inburgering.

Duurzaamheid

Hergebruik van materialen

De presentatiepanelen in de tuin zijn gemaakt om minimaal een halfjaar in de buitenlucht mooi te blijven. Daardoor hebben ze een langere levensduur dan de periode waarvoor wij ze gebruiken en zijn ze bij uitstek geschikt voor hergebruik. De panelen van *Trees that bark* schonken wij

aan de fotograaf Mark Kohn. Wij ontvingen van Universiteit Leiden verzwaarde posterzuilen geschikt voor buitenlocaties waarop zij eerder een portretserie over Keti Koti exposeerden. Deze kregen een plek op de vrij toegankelijke Singelparkroute die langs de Clusiustuin loopt.

Winkelassortiment

In de Hortusshop hebben we bijzondere aandacht voor duurzame producten. Zo zijn er alleen biologische bollen te koop en ook 90 procent van de zaden in het assortiment is van biologische afkomst. Vrijwel alle buitenplanten zijn biologisch of hebben het keurmerk 'On the way to PlanetProof'. Het assortiment Hortusmerchandise is onder andere uitgebreid met een canvas tas van 100 procent gerecycled katoen. Daarnaast hebben wij afscheid genomen van producten en leveranciers die niet bezig zijn met duurzaamheid, zoals de amaryllisbollen.

Renovatie van de Varentuin

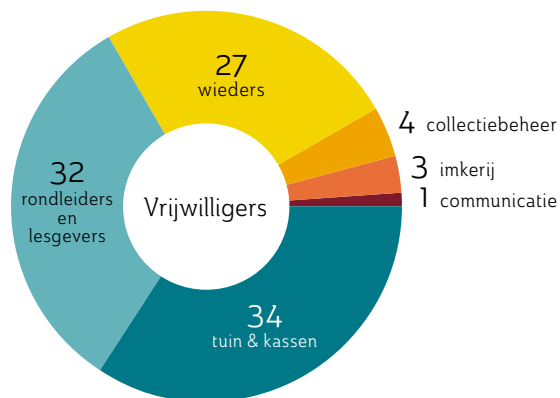
Bij de renovatie van de Varentuin hergebruiken wij materialen waar mogelijk. Zo bouwden wij een nieuwe brug van de bielzen van de trap en kochten we nieuwe materialen tweedehands, zoals de straatstenen en de granito bielzen voor de gerenoveerde trap. De zijwanden van de beek, die ter versteviging dienen, zijn gerecyclede rijplaten van het bouwbedrijf waar wij mee samenwerken voor dit project, RipBV. Deze manier van werken past bij de reguliere wijze van het onderhoud van de Varentuin: gevallen blad in alle tuindelen van de Hortus gooien wij niet weg, maar verzamelen wij om een natuurlijke humuslaag mee te creëren, en gesnoeid hout versnipperen wij om de slingerpaadjes mee aan te vullen.

349

Organisatie

Personeel en vrijwilligers

In 2025 waren er 34 medewerkers in dienst bij de Hortus. We verwelcomden Conny van der Geest bij de frontoffice, Larissa Sjoerdsma op de afdeling sales, Owen de Waal in het collectieteam, en Nemi Dorst en Lycka Kamoen in het onderzoeksteam.

De Hortus is zeer dankbaar voor onze enthousiaste groep vrijwilligers. 101 verschillende Hortusliefhebbers ondersteunden op waardevolle wijze de diverse afdelingen van de Hortus.

Afscheid van Paul Keßler en Peter Inklaar

Na 19 jaar als prefect eindigde het tijdperk van Paul Keßler, tevens LUF-hoogleraar Botanische tuinen en botanie van Zuidoost-Azië, bij de Hortus. Paul heeft de Hortus in deze tijd op de kaart gezet als toonaangevend wetenschappelijk instituut door de banden met Universiteit Leiden te versterken, internationale samenwerkingen op te zetten en outreach naar het publiek te prioriteren. Daarnaast is hij verantwoordelijk geweest voor het verbeteren van de Hortus als museum met onder andere een vernieuwde entree, een museumwinkel en deelname aan het Leidse museumdirecteurengroep. Tijdens Pauls aanstelling herstelden wij de Clusiustuin op zijn originele plek, opende Koningin Máxima de vernieuwde Tropische Kassen, en legden wij een Chinese en Mediterrane tuin aan.

Wij zijn Paul zeer erkentelijk voor zijn stempel op de Hortus.

Peter Inklaar kwam in 2020 bij de Hortus als interimhoofd bedrijfsvoering en bleef daarna aan als zakelijk directeur. Sindsdien heeft hij op het niveau van bedrijfsvoering de Hortus steviger ingebed in de Faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen en in de universiteit als geheel. Tijdens

Peters aanstelling investeerde de Hortus onder andere in het renoveren van de vijver, nieuwe verlichting door de tuin en het creëren van een doorlopende wandelroute door de Hortus rondom de Oude Sterrewacht. Daarnaast was hij mede verantwoordelijk voor het bijwerken van het functiehuis van onze medewerkers. Wij zijn Peter dankbaar voor zijn bijdragen aan de Hortus.

Nieuwe duodirectie

Doordat zowel prefect Paul Keßler als zakelijk directeur Peter Inklaar kort na elkaar de pensioengerechtigde leeftijd bereikten, trad in 2025 een geheel nieuwe duodirectie aan.

Tom Schreuder

In januari startte Tom Schreuder als zakelijk directeur. Hij werkte voorheen als commercieel manager bij Keukenhof en bracht vanuit die functie waardevolle ervaring uit de toerisme- en recreatiebranche mee.

Barbara Gravendeel

In mei werd Barbara Gravendeel aangesteld als wetenschappelijk directeur/prefect en benoemd tot hoogleraar Plant en Maatschappij. Zij was hiervoor in dienst bij Naturalis Biodiversity Center als groepsleider en bij de Radboud Universiteit als bijzonder hoogleraar.

Werken aan een nieuwe koers

In 2025 zetten wij de eerste concrete stappen richting de nieuwe strategie *Van bewonderen naar beschermen*. Deze ontwikkeling kwam voort uit de gezamenlijke constatering dat er (te) veel gebeurde in de Hortus en uit de behoefte aan meer focus en richting. Met een duidelijke koers kunnen we beter afwegen wat bijdraagt aan onze missie én op welke vlakken we bewust andere keuzes maken.

Het traject genoot brede betrokkenheid binnen de Hortus. Medewerkers, vrijwilligers en partners namen deel aan inspirerende sessies en bezochten andere botanische tuinen, musea en organisaties. Deze bezoeken boden nieuwe perspectieven en leverden waardevolle inzichten op, die organisatiebreed werden gedeeld. Zo ontstond een open en lerend proces, waarin kennis, ervaring en inspiratie samenkwamen.

Bij het formuleren van de koers hebben we bewust gekozen om te vertrekken vanuit onze eigen kracht. De Hortus is al meer dan vier eeuwen een plek van kennis, onderzoek en verwondering. Dat verleden vormt een stevig fundament: het heeft ons gemaakt tot wie we nu zijn. De nieuwe strategie betekent daarom geen radicale koerswijziging, maar een verdieping en aanscherping van wat er al is.

Om deze koers ook in de dagelijkse praktijk hanteerbaar te maken, is een sturend kompas ontwikkeld. Dit helpt ons bij het maken van keuzes en het stellen van prioriteiten. Bij alles wat we de komende vijf jaar doen, stellen we onszelf dezelfde vraag: draagt dit bij aan onze koers?

Vrienden van de Leidse Hortus

Projecten

De Stichting Vrienden van de Leidse Hortus richt zich op de publieksfunctie van de Hortus door financiële steun te geven aan projecten die bijdragen aan het vergroten van de historische, botanische, museale en culturele betekenis van de Hortus. Niet alleen projecten rond instandhouding, toegankelijkheid, vernieuwing en verfraaiing van de tuin, ook activiteiten die de betrokkenheid van het publiek vergroten, kunnen op steun rekenen. In 2025 waren dat onder andere de voorbereiding van de renovatie van de Varentuin en de beekloop daarin, de informatievoorziening en de projecten over stoeplantjes en verborgen stadsnatuur. Ook zijn er bijdragen verstrekt voor bomenonderhoud, publieksactiviteiten en educatieve materialen rondom het jaarthema *Plant & mens* en de vijfjarige expositie *Planten & Planeten*.

Activiteiten en magazine

In januari werd tijdens de jaarlijkse Winterlezing het Hortusmagazine 2025 gepresenteerd, met als thema *Plant & mens*. Burgemeester van Leiden Peter Heijkoop ontving het eerste exemplaar. De Jaarring werd uitgereikt aan Germaine Cornet, een vrijwilligster die sinds 2011 het collectiebeheer ondersteunt. Zij werd een jaar lang Adoptant van de *Zelkova serrata* in de Japanse tuin. Na zijn afscheidscollege tijdens de Vriendendag werd prefect Paul Keßler benoemd tot Vriend voor het Leven. Daarnaast organiseerde de Vriendenstichting een Adoptantendag, drie Clusiuslezingen in samenwerking met de Clusiusstichting en drie microscopiewerkshops met kunstenaar Rob van Es.

Wij zijn dankbaar dat wij in 2025 genoemd zijn in twee erfenissen van liefhebbers van de Hortus.

Bestuur

Het bestuur werkt conform de FIN Code Goed Bestuur. Deze code bevat normen over effectief en verantwoord bestuur. De stichting heeft de culturele ANBI-status.

Dit jaar is viermaal met de directie van de Hortus afstemmingsoverleg gevoerd. Met name de opstelling van de vernieuwde strategie kwam aan de orde.

Het bestuur van de Stichting Vrienden van de Leidse Hortus bestond in 2025 uit John van Ruiten (voorzitter),

Mia Hopperus Buma (secretaris), Marcel Welsink (penningmeester vanaf 1 maart 2025), Adri Mulder (algemeen lid, aandachtsgebied evenementen), Annette Los (algemeen lid, aandachtsgebied PR en communicatie) en Roel Nikkessen (algemeen lid, aandachtsgebied ICT).

Oud-bestuurslid en penningmeester Ton van Zijp ontving uit handen van wethouder Ashley North het Cornelis Joppensz-beeldje als grote blijk van waardering voor zijn maatschappelijke inzet.

Financiën

Balans Hortus botanicus (x 1.000 euro)

Activa	Ultimo 2025	Ultimo 2024	Passiva	Ultimo 2025	Ultimo 2024
Vaste activa	429	351	Eigen vermogen	194	164
Activa in voorbereiding	51	0	Crediteuren	39	117
Voorraden	76	48	Te betalen BTW	37	37
Debiteuren	81	391	Waarde vakantiedagen	139	146
Kas	0	0	Vooruitontvangen	0	228
Rekening courant universiteit	0	0	Rekening courant universiteit	228	98
Totaal activa	637	790	Totaal passiva	637	790

Toelichting

Vaste activa

Ultimo 2025 bedroeg de boekwaarde van het vast actief K € 429. Investerings boven de € 25.000 worden geactiveerd. Inventaris en (wetenschappelijke) apparatuur wordt afgeschreven in 10 jaar, ICT apparatuur in 4 jaar.

Activa in voorbereiding

De werkzaamheden gerelateerd aan het Varentuinproject zijn in voorbereiding en worden geactiveerd in 2026.

Voorraden

De winkelvoorraad wordt gewaardeerd op 40% van de verkoopwaarde.

Debiteuren

Indien noodzakelijk wordt een voorziening dubieuze debiteuren gevormd.

Per ultimo 2025 zijn er geen vorderingen ouder dan 3 maanden die een voorziening benodigen.

Vooruitontvangen

Dit saldo 2024 is vooruitontvangen voor het realiseren van het stoeplantjesproject.

Op deze cijfers is geen accountantscontrole toegepast. De cijfers van de Hortus zijn onderdeel van de financiële verantwoording van de Universiteit Leiden.

www.universiteitleiden.nl

Exploitatierkening (x 1.000 euro)

Baten	Ultimo 2025	Ultimo 2024	Lasten	Ultimo 2025	Ultimo 2024
Universitaire/facultaire bijdrage	1.020	962	Personele lasten	2.631	2.156
Incidentele bijdrage	24	117	Inhuur personeel	339	350
Entrée/winkelverkoop	2.259	1.893	Afschrijvingen	39	26
Verhuur/horeca	442	253	Winkelinkoop	275	320
Fondsen en bijdragen	208	328	Materiele lasten	735	695
Overige	215	227	Huisvestingslasten	119	184
	4.168	3.780		4.138	3.731
Exploitatiesaldo	30	49			

Toelichting

Exploitatie baten

- **Universitaire/facultaire bijdrage**
Wordt ontvangen ten behoeve van het uitvoeren van de wetenschappelijke taken.
- **Entree** De tarieven voor de entree worden jaarlijks vastgesteld op basis van een vergelijkend onderzoek bij collegavestigingen en lokale musea.
- **Verhuur/horeca** De tarieven voor verhuur worden jaarlijks vastgesteld op basis van ervaringscijfers

en marktonderzoek bij commerciële partijen. De catering is uitbesteed aan een professionele organisatie.

- **Fondsen en bijdragen** De grootste bijdragen zijn de jaarbijdrage van de Stichting Vrienden van de Leidse Hortus en ontvangsten voor het stoeplantjesproject.

Exploitatie lasten

- **Personele lasten** Dit betreft alleen de lasten van personeel dat is aangesteld bij de Hortus.
- **Afschrijvingen** Dit betreft alleen de afschrijvingslasten van

specifieke investeringen in de Hortus en apparatuur die direct gebruikt wordt voor de bedrijfsvoering. Afschrijvingen op onroerende goederen worden op universitair niveau verantwoord.

- **Huisvestingslasten** Dit betreft regulier en groot onderhoud van gebouwen en terreinen, gemeentelijke- en energielasten worden op universitair niveau verantwoord.

Op deze cijfers is geen accountantscontrole toegepast. De cijfers van de Hortus zijn onderdeel van de financiële verantwoording van de Universiteit Leiden.
www.universiteitleiden.nl

Met veel dank aan

De Hortus dankt onderstaande partijen voor de steuntoezeggingen in 2025 voor de projecten *Plant & mens*, renovatie van de Varentuin, *Planten & Planeten*, Buitenlab en aanschaf van de groeilampen in de Roelfsemakassen.

Vrienden
van de Leidse **Hortus**

het
Cultuurfonds

Leids
Universiteits
Fonds
(Fonds van Trigf)

ZABAWAS

Fonds
1818

Stichting Orchidee

68 donateurs aan de fundraiser
voor het Buitenlab

Hortus botanicus Leiden

Rapenburg 73 | 2311 GJ Leiden

T 071 527 51 44

www.hortusleiden.nl

#hortusleiden

Hortus
botanicus

LEIDEN

Universiteit
Leiden